

RUSYA

ÜLKE RAPORU

DEVREK TİCARET VE SANAYİ ODASI

2023

* Bu Rapor T.C. TİCARET BAKANLIĞI (<https://ticaret.gov.tr/>)
Sayfasındaki veriler derlenerek bilgi amaçlı hazırlanmıştır.

İçindekiler

1. GENEL BİLGİLER	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
2. GENEL EKONOMİK DURUM	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
3. DIŞ TİCARET	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
4. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR	11
5. TÜRKİYE ile TİCARET	12
EKLER:	15

1-GENEL BİLGİLER

Başlıca Sosyal Göstergeler

Resmi Adı	Rusya Federasyonu
Nüfus	142,9 milyon
Dil	Rusça
Yüzölçümü	17.075.400 km ²
Başkent	Moskova
Başlıca Şehirleri	St. Petersburg, Novosibirsk, Nizhny Novgorod, Yekaterinburg
Yönetim Şekli	Federal Anayasal Cumhuriyet
Devlet Başkanı	Vladimir Putin
Para Birimi	Rus Rublesi (RUB)

Üyesi Olduğu Başlıca Uluslararası Kuruluşlar

Orta Asya İşbirliği Örgütü ve Eurasec: Beyaz Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Rusya arasında 1995 yılında oluşturulmuştur. Daha sonra, 1999 yılında Tacikistan da dahil olmuştur. Mayıs

2001’de Avrasya Ekonomik Topluluğu (Eurasec) adını almıştır. Ocak 2006’da Özbekistan da Eurasec’e dahil olmuştur. Ermenistan, Moldova ve Ukrayna gözlemci statüsündedir. Eurasec Ocak 2006’da Orta Asya İşbirliği Örgütü’nü (CACO) içine almıştır. Her iki hareket de bölgesel bütünleşmeye dönüşüm konusunda yeterince etkin olamamıştır.

Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT-CIS): Bağımsız Devletler Topluluğu, 8 Aralık 1991 tarihinde Beyaz Rusya, Rusya Federasyonu ve Ukrayna devlet başkanları tarafından imzalanan Minsk Anlaşması ile kurulmuştur. BDT, tüm üye devletleri kapsayan, işleyen bir gümrük birliği ya da serbest ticaret alanı oluşturmamıştır.

Tek Ekonomik Alan: Rusya, Beyaz Rusya, Kazakistan ve Ukrayna 2003 yılında Yalta Zirvesinde aralarındaki ticari ve ekonomik işbirliğinin genişletilmesi amacıyla imzalanan Anlaşma çerçevesinde Tek Ekonomik Alan hedeflenmiştir. 2007 yılında Rusya, Beyaz Rusya ve Kazakistan arasında gümrük birliği 1 Ocak 2010 tarihinde kurulmuştur. Birliğe 2014 yılında Ermenistan, 2015 yılında Kırgızistan da dâhil olmuştur.

EBRD-Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası: Orta ve Doğu Avrupa ile eski Sovyet ülkelerinde demokratik bir ortamda özel sektörün yaratılması ve geliştirilmesi amacıyla 1991 yılında kurulmuştur.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (OSCE-AGİT): "Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı" adı altında kurulan AGİT, 55 üyesiyle tüm Avrupa’yı içine alan tek güvenlik teşkilatıdır. Kanada ve ABD de AGİT üyesidir.

Şanghay İşbirliği Örgütü: Şanghay İşbirliği Örgütü, Nisan 1996'da Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan tarafından sınır anlaşmazlıklarının halli ve bölgesel ticaretin canlandırılması amacı ile kurulmuştur. Daha sonra Şanghay Beşlisi olarak anılmaya başlanan Örgüte, 2001 yılında Özbekistan katılmıştır. Moğolistan, İran, Pakistan ve Hindistan gözlemci statüsündedir. Örgütün Sekreteryası resmi olarak 2004 yılında Çin'in başkenti Pekin'de açılmıştır. Örgütün İş Konseyi ve Interbank Kurumu 2006 yılında proje finansmanı amacı ile kurulmuştur.

Diğer Uluslararası Kuruluşlar: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (BSEC), Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu (UN/ECE), Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD), Uluslararası Finans Kuruluşu (IFC), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Uluslararası Para Fonu (IMF), Uluslararası Standardizasyon Örgütü (ISO), Birleşmiş Milletler (UN), Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO), Dünya Ticaret Örgütü-WTO

Coğrafi Konum

17 milyon kilometrekareyi aşan alanı ile dünyanın en büyük yüzölçümüne sahip ülkesi olan Rusya, 11 farklı zaman dilimine bölünmüştür. Asya'nın kuzeyinde Kuzey Pasifik Okyanusu ve Avrupa arasında Kuzey Buz Denizine uzanan ülke, 14 ülkeyle sınır komşusudur. Bu ülkeler ve sınır uzunlukları şöyledir: Azerbaycan 284 km, Beyaz Rusya 959 km, Çin (güneydoğu) 3.605 km, Çin (güney) 40 km, Estonya 290 km, Finlandiya 1.313 km, Gürcistan 723 km, Kazakistan 6.846 km, Kuzey Kore 17,5 km, Letonya 292 km, Litvanya (Kaliningrad Oblast) 227 km, Moğolistan 3.441 km, Norveç 196 km, Polonya (Kaliningrad Oblast) 432 km, Ukrayna 1.576 km. Ülkedeki Ural dağlarının batısında bulunan alan Avrupa kıtası içinde sayılmaktadır.

Geneli itibarı ile ılıman iklim kuşağında yer alan Rusya, Karadeniz kıyılarında görülen subtropikal iklimden, yıllık sıcaklık farkının 80°C'ye vardığı Güney Sibirya'daki sert karasal iklime ve kuzeydeki kutup iklimine kadar değişen bir iklim mozağına sahiptir. Ülkenin kuzeyi Arktik kuşağında bulunurken, güneyde Karadeniz kıyılarında subtropikal iklim özellikleri görülmektedir. Doğu Sibirya karasal iklimin etkisi altındayken, Rusya'nın uzak doğusu muson yağmurları nedeniyle yıllık 1.000 mm yağış almaktadır.

Rusya Federasyonu topraklarının dörtte üçü düz ovalıktır. Orta Sibirya ve Uzak Doğuda sıradağlar bulunmaktadır. Doğu Avrupa düzlüğü Urallar'a, Batı Sibirya düzlüğü Altay Dağları'na kadar devam etmektedir. Hazar kıyılarında ise, çoğu yerde yükseklik deniz seviyesinin altında seyretmektedir.

Başkent Moskova'da en sıcak ay Temmuz olup, en düşük ve en yüksek sıcaklık değerleri Temmuz ayında ortalama 13-23 °C'dir. Kentteki en soğuk ay olan Ocak ayında ise ortalama sıcaklıklar en düşük -16 °C ve en yüksek -9 °C'dir. En yağışlı ay Temmuz ayı olup, en az yağış görülen ay ise Mart'tır.

Siyasi ve İdari Yapı

Rusya, iki parlamentolu başkanlık sistemiyle idare edilen, kendi anayasaları ile yasama ve yürütme organlarına sahip 21 cumhuriyet, 9 eyalet (Kray), 46 bölge (Oblast), 2 federal statüye sahip şehir (Moskova ve St. Petersburg) ve 5 özerk bölgeden (Avtonomnaya Oblast/Avtonomnyy Okrug) oluşan, 83 idari birimli bir federasyondur. Bu anayasaların Rusya Federasyonu Anayasası'na uyumlu olması ve onunla çelişmemesi gerekmektedir.

Ülkeyi devlet başkanı yönetir. Başbakan başkanlığındaki hükümet de yürütme yetkisine sahiptir. Yasama yetkisi ise, Duma (Federal Meclis'in alt kanadı) ve Federasyon Kurulu'ndan (Federal Meclis'in üst kanadı) oluşan Federal Meclis'e aittir.

Anayasa uyarınca yürütme erkinin başı konumundaki Devlet Başkanı, altı yılda bir halk tarafından seçilmektedir. RF'de son Devlet Başkanlığı seçimleri 18 Mart 2018 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Başbakan, anayasa gereğince Devlet Başkanı tarafından atanmakta ve yine Devlet Başkanının onayını alarak hükümeti oluşturmaktadır. Hükümetin göreve başlaması için Başbakanın Duma'dan güvenoyu alması gerekmektedir.

Nüfus ve İstihdam

Rusya, nüfustaki sürekli düşüş nedeni ile ciddi bir nüfus sorunu ile karşı karşıyadır. Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında dağılmasından bu yana nüfusun yaklaşık 4 milyonu ülke dışında çıkmıştır. Nüfustaki bu azalma bu oranda devam ettiği takdirde, 2050 yılı itibarı ile ülke nüfusunun %30 üzerinde azalacağı tahmin edilmektedir. Birleşmiş Milletler'in ülke nüfusuna yönelik öngörülerini çok daha karamsardır. IMF tahminlerine göre 142,9 milyon olan ülke nüfusunun BM çalışmalarına göre 2050 yılına doğru 112 milyona gerilemesi beklenmektedir.

Alkol ve sigaranın fazla tüketimi ve kötü beslenme özellikle erkekler arasında kardiyovasküler hastalıklara bağlı ölümlerde ciddi artışa neden olmuştur. Sonuç olarak Rus kadınlarının ortalama yaşam süresi Rus erkeklerinden çok daha uzun hale gelmiştir. Ortalama yaşam süresinin erkeklerde 64,7, kadınlarda 76,6 olduğu tahmin edilmektedir. Rus hükümeti nüfusla ilgili sorunları önemli bir tehdit olarak değerlendirmektedir; bununla birlikte soruna kısa vadede kalıcı bir çözüm bulunması, ardında yatan derin sosyal sorunlar nedeni ile oldukça zor görünmektedir.

Doğal Kaynaklar ve Çevre

Rusya, zengin doğal gaz ve petrol kaynaklarının yanı sıra, kömür, alüminyum, bakır, demir, elmas, altın, gümüş maden kaynakları ve ormancılık ürünleri ile dünya ham madde ihracatında önde gelen ülkelerden biridir. Ülkenin sahip olduğu doğal kaynakların üretimi Sovyetler Birliği'nin dağılmasından bu yana artış göstermiştir. Ayrıca dışa bağımlılığın azaltılmasına yönelik alanlarda verimlilik artmış olup, çevre kirliliği konusundaki önlemler de artırılmıştır. Ancak Sovyet döneminin hızlı sanayileşme sürecinden miras kalan çevre problemleri görüldüğünden daha fazla sorun teşkil etmektedir. Başlıca sanayi bölgelerindeki hava ve su kirliliği, tarımsal alanların azalması ve toprak verimliliğindeki düşüş, ormanların özellikle Sovyet dönemi süresince yok edilmesi başlıca çevre sorunlarıdır.

2018 yılında 11 milyon varil/gün'lük ham petrol üretimi yapan Rusya Federasyonu, 2019 yılı itibarıyla sahip olduğu 80 milyar varil kanıtlanmış ham petrol rezervi ile 69 ülke arasında %5 pay ile 8. sırada yer almaktadır. 2015 yılı itibarıyla 23 trilyon feet³lük doğalgaz üretimi yapan ülke, 2019 yılı itibarıyla 2 katrilyon feet³ kanıtlanmış doğalgaz rezervine sahiptir.

2-GENEL EKONOMİK DURUM

Temel Ekonomik Göstergeler

	2022	2023	2024*	2025*	2026*	2027*	2028*	2029*
GSYİH (Cari Fiyatlar milyar \$)	2272,26	1997,03	2056,84	2090,52	2117,24	2148,68	2182,01	2211,46
GSYİH Büyüme (Sabit Fiyatlar -%)	-1,2	3,6	3,2	1,8	1,3	1,3	1,3	1,3
Kişi Başına Düşen Milli Gelir (Cari Fiyatlar- \$)	15 488	13 648	14 391	14 659	14 884	15 146	15 426	15 683
Tüketici Fiyat Enflasyonu (ort, %)	13,8	5,9	6,9	4,5	4,0	4,0	4,0	4,0
Cari Ödemeler Dengesinin GSYİH'ya Oranı (%)	10,5	2,5	2,7	2,7	2,8	3,0	3,0	3,0
İşsizliğin Toplam İşgücüne Oranı (%)	3,9	3,2	3,1	3,2	3,5	3,4	3,5	3,7
Nüfus (milyon)	146,71	146,33	142,92	142,61	142,25	141,87	141,45	141,01
Devletin Genel Toplam Borçlanmasının GSYİH'ya Oranı (%)	18,5	19,7	20,8	21,9	22,8	23,3	23,7	24,0

Rusya Federasyonu, büyük bir ekonomik gücün temeli olan doğal kaynaklara ve insan gücüne sahip dünyadaki belli başlı ülkelerden biri konumundadır. Rusya'nın sahip olduğu zengin doğal kaynak rezervleri ülke için büyük bir şans olmakla beraber ülke ekonomisi açısından bazı sakıncaları da beraberinde getirmektedir. Son 10 yıllık süreçte dalgalı seyreden petrol fiyatlarının ülkenin büyüme oranlarını da doğrudan etkilediği düşünülmektedir. Ancak yapılan bilimsel çalışmalar uzun vadeli büyüme ve ekonomideki doğal kaynaklara bağımlılık arasında negatif bir korelasyon olduğunu ortaya koymaktadır.

Merkezi planlama ve sahip olduğu zengin kaynaklar nedeni ile Rusya'da sanayi sektörü ağır sanayi yönünde gelişmiştir. Yakıt, enerji ve metalürji üretimi toplam sınai üretimin %35'ten fazlasını oluşturmaktadır. Elektrik ve gıda üretiminin sınai üretimdeki payının yaklaşık %25 olduğu göz önünde bulundurulduğunda ileri teknoloji ve tüketim malları üretiminin Rus ekonomisinde çok küçük bir payı olduğu ortaya çıkmaktadır. Tekstil sektörünü de kapsayan hafif sanayinin de sınai üretimdeki payı çok cüzi düzeydedir.

Ekonomi büyük ölçekli sınai işletmelerin hâkimiyetindedir. KOBİ'lerin GSYİH'den aldıkları pay, yalnızca %10-15 civarındadır. Bu oran, genellikle gelişmiş pazar ekonomilerinde ve geçiş ekonomilerinde %50 civarında veya daha da üzerindedir. Küçük ölçekli işletmelerin ekonomide yeterince rol alamamasının en önemli nedenlerinden biri yoğun vergi uygulamaları ve karmaşık hukuki düzenlemelerdir.

Ülkenin geniş yüzölçümü emek, doğal kaynaklar ve iş merkezleri arasında büyük mesafelere neden olduğu için ekonomik olarak bir dezavantaj oluşturmaktadır. Ülkedeki nehirlerin çoğunluğu doğu-batı yönünde değil, kuzey-güney yönünde akmaktadır. Bu nedenle denize ulaşım çok zordur. Bu nedenlerle ülkedeki taşımacılık maliyetleri uluslararası ortalama maliyetlerin yaklaşık 3 katı kadar yüksektir.

Sanayi Moskova, St. Petersburg, Yekaterinburg ve Nizhny Novgorod kentlerinde yoğunlaşmıştır. Bu büyük kentler geçiş sürecini diğer kentlere göre daha iyi yönetmiş, üretimde çeşitlilik sağlamıştır. Tomsk ve Novosibirsk gibi daha küçük kentler Sovyet rejimi tarafından yaratılan sanayi merkezleridir. Sibiry ve ülkenin en doğusundaki bölgeler hala sanayileşmemiş durumdadır. Bu bölgeler ham madde ve enerji üssü konumundadır.

Rusya'nın ekonomik görünümü, Ukrayna krizi nedeni ile uygulamaya konulan uluslararası yaptırımların olumsuz etkilerinin yapısal olumsuzluklar ile bir araya gelmesi ile birlikte kötüye gitmiştir. Düşen petrol fiyatları ve hızlı sermaye çıkışları rublenin devalüasyonuna sebep olmuş, netice olarak enflasyon yükselmiş ve zincirleme etki ile hane halkı tüketimi de gerilemiştir.

GSYİH 2021 yılında %5,6 oranında artmış, ancak Ukrayna'da yaşanan çatışma ve Rusya'ya uygulanan yaptırımlar neticesinde, ülke ekonomisini 2022 yılında %1,2 küçülmüştür. GSYİH 2023 yılında %3,6 büyüme kaydetmiş olup, 2024'te %3,2 2025'te ise %1,8 büyümesi beklenmektedir. Ülkede kişi başına düşen GSYİH ise, 2022 yılında 15.488 ABD doları (cari fiyatlara göre) ve 2023 yılında 13.648 olarak doları gerçekleştirmiştir. Kişi başına düşen GSYİH'nin 2024 yılında 14.391 dolara, 2025 yılında ise 14.659 dolara yükselmesi beklenmektedir.

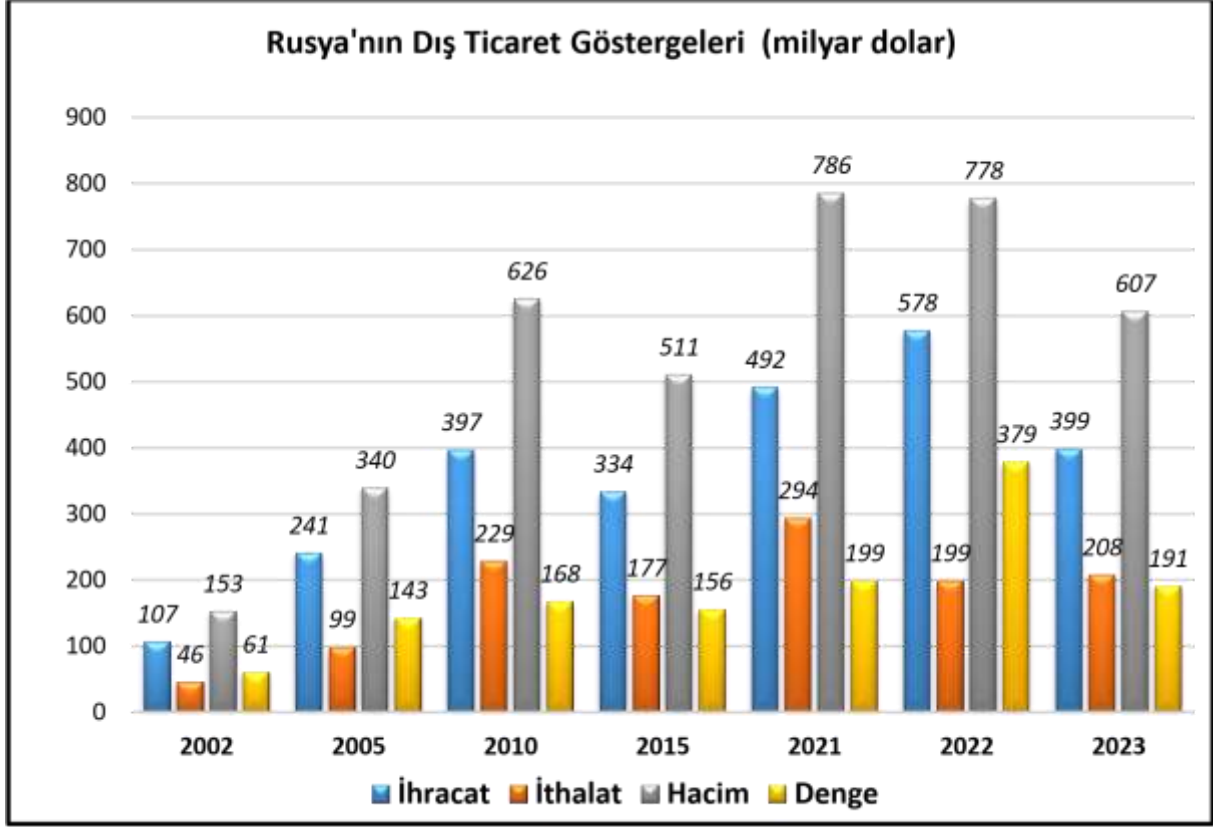
GSYİH, 2023 yılında cari fiyatlara göre %11,2 oranında azalarak 2,0 trilyon dolar olarak gerçekleşmiştir. GSYİH'nin, 2024 ve 2025 yıllarında 2,1 trilyon dolar olması beklenmektedir.

2022 yılında %13,8 olan tüketici fiyatlarına göre yıllık ortalama enflasyon oranı, 2023 yılında %5,9'a düşmüştür. Enflasyonun 2024 yılında %6,9, 2025 yılında ise %4,5 olacağı tahmin edilmektedir. Cari ödemeler dengesinin GSYİH'ye oranı 2022 yılında %10,5 ve 2023'te %2,5 olarak gerçekleşmiş olup, cari dengenin 2024 ve 2025 yıllarında %2,7 oranında fazla vermesi beklenmektedir. 2022 yılında ülkedeki işsiz sayısının toplam iş gücüne oranı %3,9 olarak gerçekleşmiş olup, bu oran 2023 yılında %3,2 olmuştur. İşsizlik oranının 2024 yılında %3,1 ve 2025'te ise %3,2'e olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

3-DİŞ TİCARET

Genel Durum

Ülkenin Dış Ticareti

Kaynak: Trademap

2023 yılında 399 milyar dolarlık (%31 azalış) ihracatla dünyada 20. sırada olan Rusya'nın ihracat yaptığı başlıca ülkeler: Çin (%32,2), Hindistan (%15,4), Türkiye (%11,4), Kazakistan (%4,1) ve Brezilya'dır (%2,5).

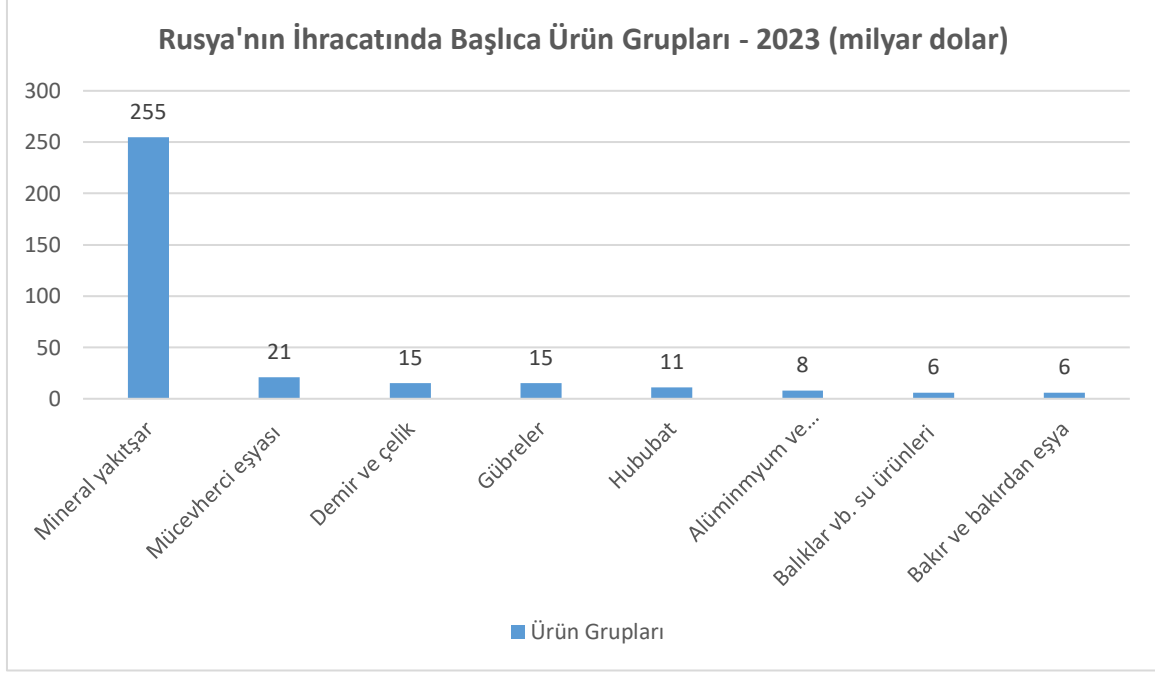
Ülkenin 2023 yılında ihraç ettiği en önemli ürün ise %51,3 ile ham petrol, petrol ürünleri ve doğalgazdır.

2023 yılında 208 milyar dolarlık (%4,5 artış) ithalatla dünyada 30. sırada olan Rusya'nın ithalat yaptığı başlıca ülkeler: Çin (%53,4), Türkiye (%5,2), Kazakistan (%4,7) Almanya (%4,6), ve G. Kore'dir (%2,9).

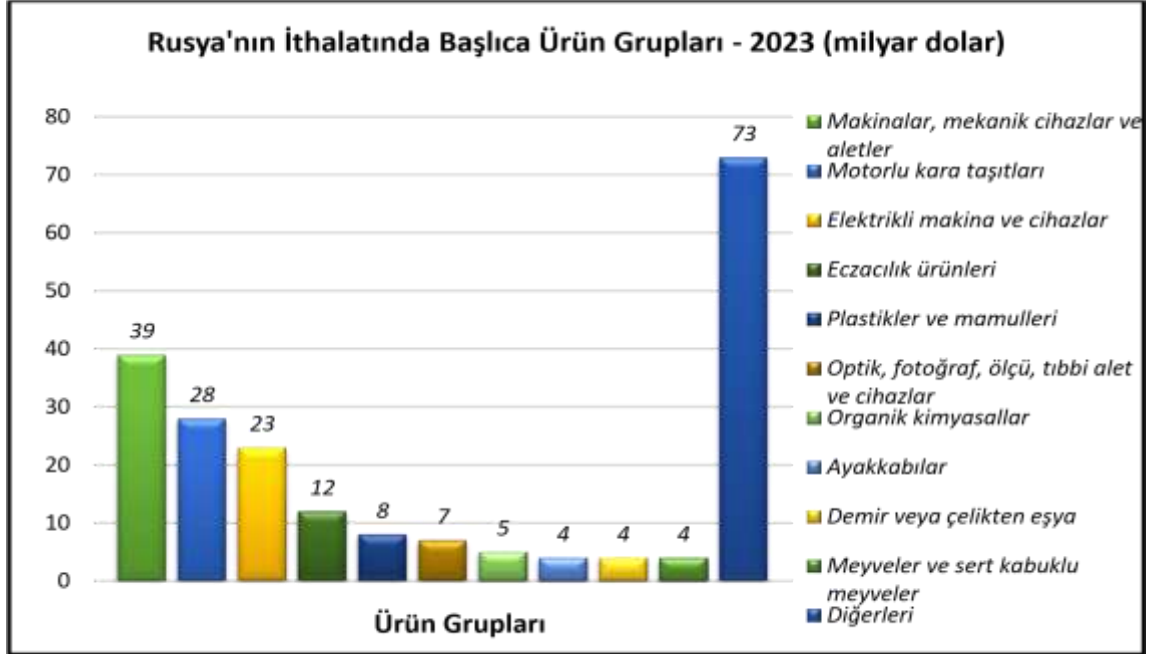
Rusya'nın 2023 yılında ithal ettiği başlıca ürünler ise: Otomobil ve diğer binek araçlar (%7,2), tedavide veya korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlardan (%4,1), telefon cihazları (%2,7), otomatik bilgi-işlem makineleri ve aksamı (%1,9), traktörler (%1,9) ve karayolu taşıtları için aksam ve parçalardır (%1,6).

Başlıca Ürünler İtibarı ile Dış Ticaret

İhracat

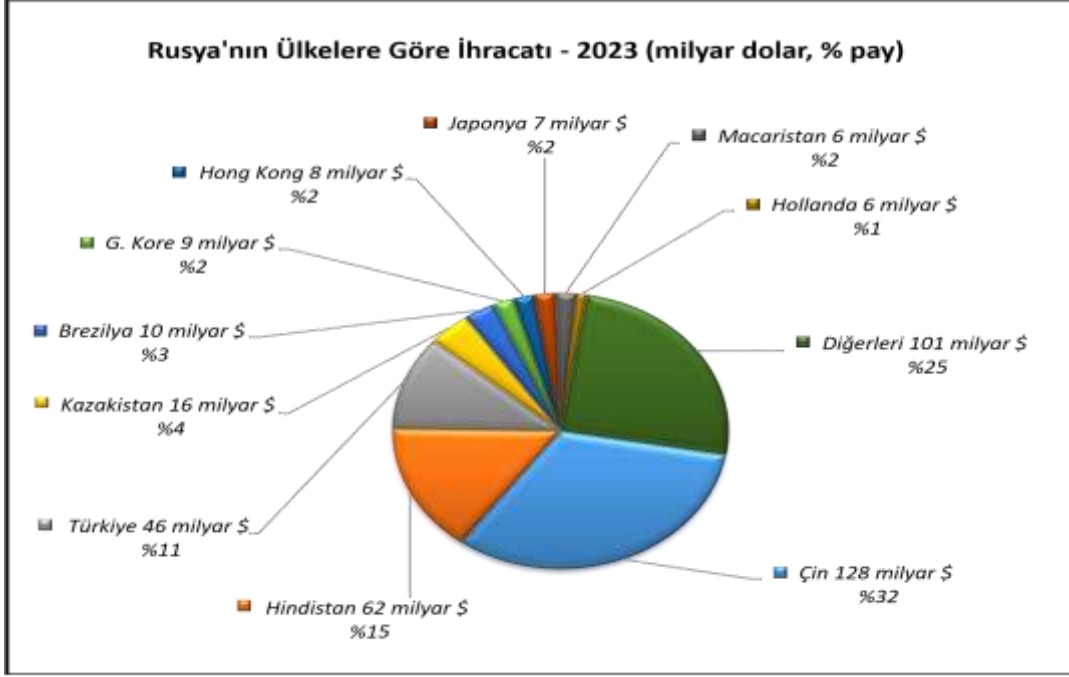
İthalat

Kaynak: Trademap

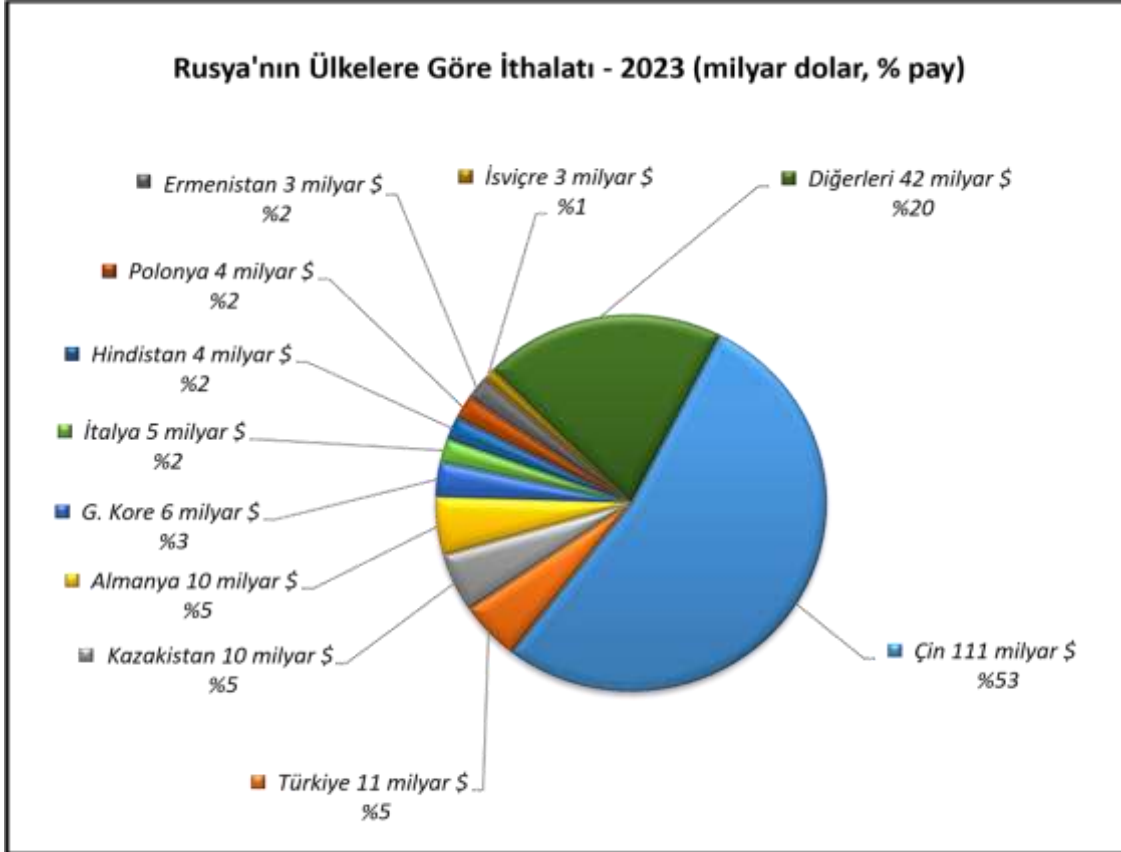
Başlıca Ülkeler İtibarı ile Dış Ticaret

İhracat

Kaynak: Trademap

İthalat

Kaynak: Trademap

4-DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

Doğrudan Yabancı Yatırımların Görünümü

Doğrudan yabancı yatırımlar (DYY) 1990'lar süresince Rusya'nın büyüklüğü ve ekonomik potansiyeline rağmen yetersiz düzeyde kalmıştır. Siyasi istikrarsızlık, ekonomik belirsizlik, yasal boşluklar ve ülkedeki iş ortamını olumsuz yönde etkileyen düzenlemeler ve vergi yükü ülkeye doğrudan yabancı yatırım girişini olumsuz yönde etkileyen unsurlar olmuştur.

2000'li yılların başından itibaren doğrudan yabancı yatırımlar dikkate değer artış kaydetmeye başlamıştır. 2002 yılından sonra hızla artmaya başlayan doğrudan yabancı yatırımlar 2008 yılında 75 milyar dolarlık (GSYİH'nın %4,5'i) rekor seviyeye ulaşmıştır. 2022 yılında başlayan sıcak çatışma ortamı ve yaptırımlar nedeniyle, ülkeden yaklaşık 40 milyar dolarlık DYY çıkışı olmuştur. 2023 yılı ve sonrası doğrudan yabancı yatırım tahminlerine ilişkin istatistikler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Doğrudan Yabancı Yatırım İstatistikleri

	2022	2023*	2024*	2025*	2026*	2027*
Ülke dışından gelen doğrudan yatırım (milyon \$)	-39 800	-10 000	-20 000	-12 000	2 000	9 000
Ülke dışından gelen doğrudan yatırımın GSYİH ya oranı (%)	-1,78	-0,50	-1,00	-0,60	0,10	0,40
Ülke dışından gelen doğrudan yatırım stoku (milyon \$)	442 277	432 277	412 277	400 277	402 277	411 277
Ülke dışına giden doğrudan yatırım (milyon \$)	13 086	4 500	-5 000	-10 000	-20 000	-20 000
Ülke dışına yapılan doğrudan yatırım stoku (milyon \$)	381 194	376 694	381 694	391 694	411 694	431 694

(*) Tahmin

Kaynak: EIU

Özel Ekonomik Bölgeler

Rus hükümeti ülkenin doğal kaynaklara dayalı ekonomisini inovasyona dayalı bir ekonomiye dönüştürme vizyonuna destek olması amacı ile “Özel Ekonomik Bölgeler” kurulması kararı almıştır.

ÖEB'ler ülkeye yatırım çekmekte en etkili enstrümanlardan biridir.

Halihazırdaki mevzuata göre 4 farklı türde 28 ÖEB bulunmaktadır:

- **Sanayi ve İmalat bölgeleri:** Tataristan Cumhuriyeti (Alabuga), Lipetsk, Samara, Sverdlovsk, Pskov ve Kaluga bölgeleri.
- **Teknoloji ve İnovasyon bölgeleri:** Moskova, St. Petersburg, Tomsk ve Moskova Bölgesi (Dubna) ve Tataristan Cumhuriyeti.

- **Turizm bölgeleri:** Altay Cumhuriyeti, Buryatya Cumhuriyeti, Altay Bölgesi, Stavropol Bölgesi, Primorsky Bölgesi, Krasnodar Bölgesi kümelenmesi, İnguşetya Cumhuriyeti, Dağıstan Cumhuriyeti, Kuzey Osetya-Alania Cumhuriyeti, Adigeya Cumhuriyeti, Kbardino-Balkar Cumhuriyeti, Karaçi-Çerkes Cumhuriyeti, Çeçen Cumhuriyeti.
- **Liman bölgeleri (lojistik merkezleri kurulmasına yönelik olarak):** Ulyanovsk (Volga bölgesi), Murmansk ve Khabarovsk (Uzakdoğu) bölgeleri.

Hâlihazırda bölgelerdeki şirketler arasında teknik işbirliği yaratılması ve kümelenmeler oluşturulması üzerinde yoğunlaşmıştır. Samara bölgesindeki Togliatti ÖEB (otomotiv ana ve yan sanayi kümelenmesi), Litpetsk Bölgesi ÖEB (otomobil lastikleri kümelenmesi), Ulyanovsk limanı (havacılık ekipmanları kümelenmesi) kümelenme çalışmalarına örnek teşkil etmektedir.

Özel ekonomik bölgelerde yatırımcılara sağlanan ayrıcalıklar yatırımcının masraflarını %30'a kadar düşürebilmektedir.

5-TÜRKİYE ile TİCARET

Genel Durum

Türkiye ve Rusya Federasyonu arasındaki ilişkiler köklü bir geçmişe dayanmaktadır. Soğuk Savaş döneminin sona ermesi sonrasında yeni işbirliği imkân ve perspektifleri ortaya çıkmıştır. Ekonomik işbirliğinin 1990'lardaki hızlı gelişiminin ardından, ikili ilişkiler 2000'li yılların başında iki ülke siyasi liderlikleri arasında tesis edilen yakın diyalogla yeni bir döneme girmiştir.

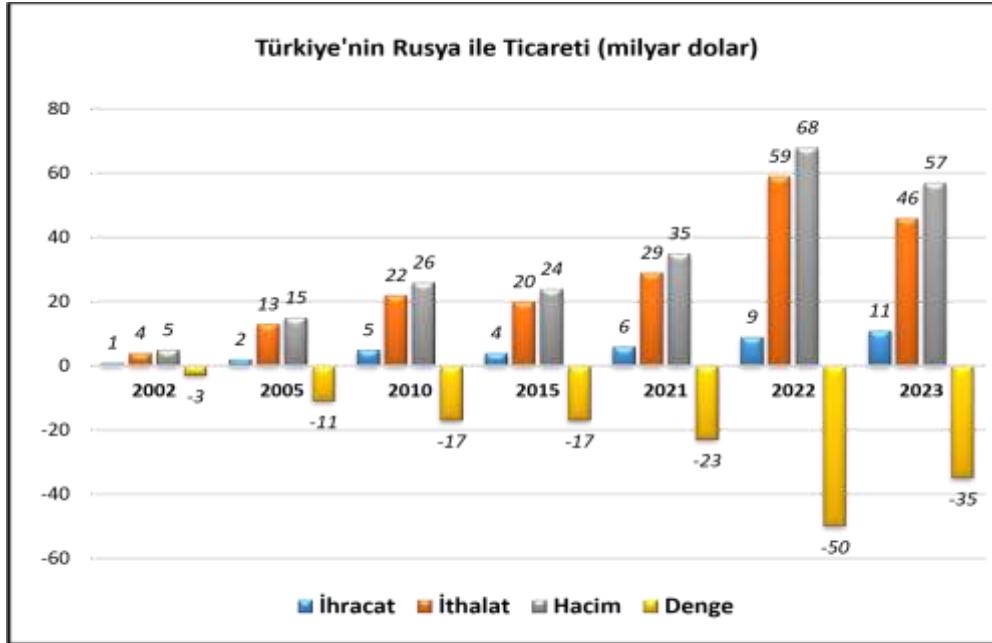
SSCB döneminde de Türkiye'nin önemli bir ticaret ortağı konumunda olan Rusya ile ticari ilişkiler 1992 yılında Birliğin dağılmasından sonra da artarak devam etmiştir. Coğrafi yakınlık, Türkiye-Rusya ticari ve ekonomik ilişkilerinin gelişmesinde önemli bir avantaj sağlamaktadır.

Ekonomik ve ticari ilişkiler Rusya Federasyonu'yla ilişkilerimizin itici gücünü oluşturmaktadır. Rusya en önemli dış ticari ortaklarımızdan biridir. Türkiye'nin 2023 yılında Rusya'ya yapmış olduğu ihracat, bir önceki yıla göre %16,7 artış göstererek 10,9 milyar dolar olmuştur. Rusya 2023 yılında ihracat yaptığımız ülkeler arasındaki %4,3'lük payı ile 6. sırada yer almaktadır. Aynı yıl Rusya'dan yapmış olduğumuz ithalat ise bir önceki yıla göre %22,5 azalarak 45,6 milyar dolar olmuş ve ithalat yaptığımız ülkeler arasında %12,6 pay ile 1. sırada yer almıştır.

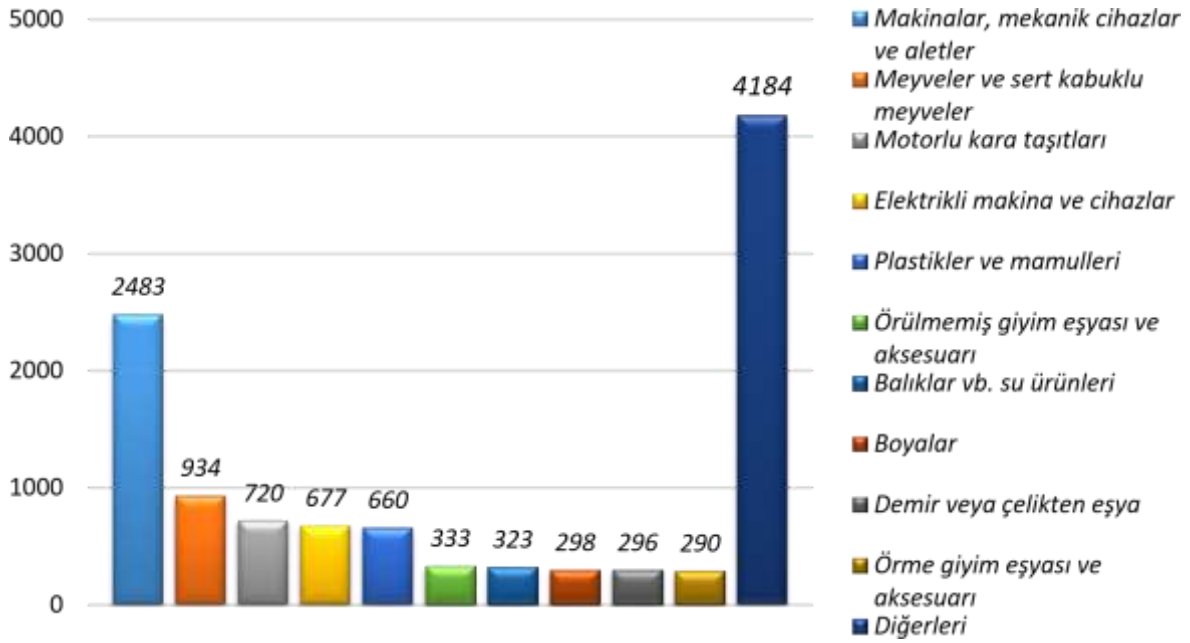
Ülkemizin Rusya'ya ihracatındaki başlıca ürünler: Turunçgiller; karayolu taşıtları için aksam ve parçalar; römorklar ve yarı-römorklar; işlenmiş petrol ürünleri, taze meyveler (kayısı, kiraz, şeftali, erik) ve dondurulmuş balıklar olarak sıralanmaktadır.

2023 yılı baz alındığında, Rusya ile ticarete ülkemizin 34,7 milyar dolar dış ticaret açığı verdiği gözlenmektedir.

Türkiye-Rusya Dış Ticareti

Türkiye'nin Rusya'ya İhracatında Başlıca Ürünler

Türkiye'nin Rusya'dan İthalatında Başlıca Ürünler

İki Ülke Arasındaki Yatırım İlişkileri

Müteahhitlik hizmetleri alanında Rusya ülkemizin bir numaralı pazarı konumunda bulunmaktadır. Bugüne kadar Türk müteahhitlik sektörünün yurt dışında üstlendiği 400 milyar doları aşan proje portföyünün yaklaşık beşte biri Rusya merkezli projelere ait bulunmaktadır.

Diğer taraftan; halihazırda, Rusya'da tekstil-konfeksiyon, bankacılık, turizm, gıda-gıda işleme, beyaz eşya-makina, cam sanayi ve müteahhitlik-inşaat malzemeleri alanlarında güçlü Türk yatırımlarının bulunduğu görülmektedir.

Rusya'da 1.300'ün üzerinde Türk sermayeli firmanın faaliyette bulunduğu tahmin edilmektedir. Türk firmalarının en fazla yatırım/ticaret yaptığı bölgeler; Moskova, Kazan (Tataristan), Güney Rusya Federal Bölgesi (Rostov, Krasnodar, Soçi, Novorossisk) ile ülkenin önemli ticaret merkezlerinden olan Novosibirsk, Yekaterinburg, Samara, St. Petersburg ve Astrahan'dır.

Rusya'da tekstil-konfeksiyon, bankacılık, turizm, gıda-gıda işleme, beyaz eşya-makine, cam sanayi ve müteahhitlik-inşaat malzemeleri alanlarında güçlü Türk yatırımları mevcuttur. Ayrıca; danışmanlık-hukuk, lojistik, otomotiv ve oto yan sanayi ile mobilya alanlarında son dönemde Türk yatırımların artış kaydettiği gözlemlenmektedir. Özellikle otomotiv ve oto yan sanayi, kozmetik, ilaç sanayi, tekstil-konfeksiyon, gıda, makine, enerji, işlenmiş gıda (çeşitli içecekler ve entegre et üretim tesisleri) ve kimyasal ürünler alanlarında büyük potansiyel görülmektedir.

Enerji, Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkilerin en önemli unsurlarından birini teşkil etmektedir. Enerji tedarikinde başlıca ortaklarımız arasında bulunan Rusya'yla bu alandaki işbirliğimiz Akkuyu Nükleer Santrali ve TürkAkım projeleriyle daha da ileri bir safhaya taşınmaktadır. TürkAkım Doğalgaz Boru Hattı 8 Ocak 2020 tarihinde açılmıştır.

Akkuyu NGS inşaat projesi ise; 12 Mayıs 2010'da Rusya Federasyonu Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti arasında Türkiye'nin güney kıyısındaki Mersin ilinde VVER-1200 reaktörlü dört güç ünitesine sahip, toplam 4800 MW kurulu güç kapasiteli Akkuyu Nükleer Güç Santrali'nin inşa edilmesini öngören İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır.

Nisan 2015'te Akkuyu NGS'nin deniz yapılarının temeli atılarak yatırım başlamış, 10 Mart 2021 tarihinde Santralin 3. reaktörünün temeli atılarak devam etmiştir. Projenin toplam maliyeti, 20 milyar ABD doları seviyesindedir.

10-12 Ekim 2016 tarihlerinde İstanbul'da yapılan Rus-Türk Hükümetler arası Karma Ekonomik Komisyonu 14. Dönem Toplantısı Protokolü'nde, ikili ticarete ulusal paraların kullanımının artırılması konusunda mutabık kalınmıştır.

EKLER:**EK-1: Rusya'nın İhracatında Başlıca Ürünler (bin dolar)**

GTİP	ÜRÜNLER	2021	2022	2023	Pay (%) 2023	Değişim (%) 2022-2023
TOPLAM İHRACAT (Diğerleriyle)		492 314 339	578 378 763	399 212 072	100	-31,0
2709	Ham petrol (petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar)	110 968 247	147 638 782	117 248 939	29,4	-20,6
2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	69 965 740	74 484 866	47 931 613	1,02	-35,6
2711	Petrol gazları ve diğer gazlı hidrokarbonlar	8 815 377	80 887 665	39 721 253	9,9	-50,9
2701	Taşkömürü; taşkömüründen elde edilen briketler, topak vb. katı yakıtlar	17 583 742	43 498 187	30 639 894	7,7	-29,6
7108	Altın (platin kaplamalı altın dahil) (işlenmemiş veya yarı işlenmiş ya da pudra halinde)	17 362 802	12 553 535	11 020 851	2,8	-12,2
1001	Buğday ve mahlut	7 301 689	8 764 365	9 489 702	2,4	8,3
7601	İşlenmemiş alüminyum	6 992 604	8 781 902	7 443 424	1,9	-15,2
7110	Platin (işlenmemiş veya yarı işlenmiş ya da pudra halinde)	8 458 422	7 172 578	6 821 641	1,7	-4,9
7207	Demir veya alaşımsız çelikten yarı mamuller	9 176 399	9 444 390	6 607 724	1,7	-30,0
3105	Azot, fosfor ve potasyumun ikisini veya üçünü içeren mineral veya kimyasal gübreler	4 697 865	8 131 904	5 478 648	1,4	-32,6
7403	Rafine edilmiş bakır ve bakır alaşımları (ham)	3 847 909	7 063 138	5 450 325	1,4	-22,8
3102	Azotlu mineral veya kimyasal gübreler	4 471 953	7 218 000	5 205 919	1,3	-27,9
3104	Potaslı mineral veya kimyasal gübreler	3 321 914	5 400 610	4 163 938	1,0	-22,9
4407	Uzunlamasına kesilmiş, biçilmiş ağaç; kalınlık > 6 mm	6 057 579	5 495 668	3 251 650	0,8	-40,8
1512	Ayçiçeği, aspir, pamuk tohumu yağları ve bunların fraksiyonları (kimyasal olarak değiştirilmemiş)	3 105 016	3 535 683	3 192 763	0,8	-9,7

Kaynak: Trademap

EK-2: Rusya'nın İthalatında Başlıca Ürünler (bin dolar)

GTİP	ÜRÜNLER	2021	2022	2023	Pay (%) 2023	Değişim (%) 2022-2023
TOPLAM İTHALAT (Diğerleriyle)		293 501 672	199 140 962	208 121 158	100	4,5
8703	Otomobiller	7 998 689	6 321 270	14 992 074	7,2	137,2
3004	Tedavide veya korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar	9 362 010	9 409 326	8 502 221	4,1	-9,6
8517	Telefon cihazları, ses, görüntü veya diğer bilgileri almaya veya vermeye mahsus diğer cihazlar	11 460 266	7 474 822	5 595 411	2,7	-25,1
8471	Otomatik bilgi işlem mak. bunlara ait birimler; manyetik veya optik okuyucular, verileri koda dönüştüren ve işleyen mak.	7 813 866	4 558 022	3 976 667	1,9	-12,8
8701	Traktörler	1 583 925	821 120	3 904 414	1,9	375,5
8708	Karayolu taşıtları için aksam ve parçalar	10 670 590	3 664 735	3 395 695	1,6	-7,3
8704	Eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar	2 279 669	1 928 721	3 247 577	1,6	68,4
8429	Buldozerler, greyderler, toprak tesviye makinaları, skreyperler, mekanik küreyiciler, ekskavatörler, yol silindirleri vb.	2 760 481	2 641 799	3 126 292	1,5	18,3
3002	İnsan kanı, hayvan kanı, serum, aşı, toksin vb. Ürünler	3 557 243	3 460 392	3 029 191	1,5	-12,5
4011	Kauçuktan yeni dış lastikler	2 121 157	1 734 840	2 228 184	1,1	28,4
9018	Tıpta, cerrahide, dişçilikte ve veterinerlikte kullanılan alet ve cihazlar	2 549 005	2 345 050	2 155 385	1,0	-8,1
8481	Musluk, batarya, vana ve valfler	2 557 461	1 900 297	1 918 053	0,9	0,9
8528	Monitörler ve projektörler, televizyon alıcı cihazları	1 532 079	1 439 161	1 859 220	0,9	29,2
8516	Elektrikli su ısıtıcıları, elektrotermik cihazlar, ortam ısıtıcıları, saç ve el kurutucuları, ütüler, rezistanslar	2 239 551	1 464 202	1 824 826	0,9	24,6
2844	Radyoaktif kimyasal elementler ve radyoaktif izotoplar ve bunların bileşikleri, karışımları, artıkları	0	970 447	1 602 001	0,8	65,1

Kaynak: Trademap

EK-3: Rusya'nın Ülkelere Göre İhracatı (bin dolar)

Sıra	Ülke	2021	2022	2023	Pay (%) 2023	Değişim (%) 2022-2023
TOPLAM İHRACAT (Diğerleriyle)		492 314 339	578 378 763	399 212 072	100	-31,0
1.	Çin	78 142 344	114 148 971	128 484 735	32,2	12,6
2.	Hindistan	8 695 038	40 628 245	61 602 410	15,4	51,6
3.	Türkiye	28 959 030	58 853 499	45 598 229	11,4	-22,5
4.	Kazakistan	17 605 534	17 342 678	16 192 157	4,1	-6,6
5.	Brezilya	5 698 759	7 852 300	10 012 628	2,5	27,5
6.	G. Kore	17 352 293	14 817 362	8 891 986	2,2	-40,0
7.	Hong Kong	1 411 097	1 975 603	8 252 430	2,1	317,7
8.	Japonya	14 144 775	14 997 745	7 398 685	1,9	-50,7
9.	Macaristan	4 269 443	9 643 093	6 187 519	1,5	-35,8
10.	Hollanda	21 904 162	22 705 315	5 731 053	1,4	-74,8
11.	Mısır	3 578 212	4 273 229	4 957 710	1,2	16,0
12.	Slovakya	6 587 112	8 625 496	4 943 722	1,2	-42,7
13.	ABD	30 700 533	15 071 129	4 902 443	1,2	-67,5
14.	İtalya	22 052 574	28 599 840	4 391 770	1,1	-84,6
15.	Tayvan	5 024 199	4 879 381	4 286 533	1,1	-12,2

Kaynak: Trademap

EK-4: Rusya'nın Ülkelere Göre İthalatı (bin dolar)

Sıra	Ülke	2021	2022	2023	Pay (%) 2023	Değişim (%) 2022-2023
TOPLAM İTHALAT (Diğerleriyle)		293 501 672	199 140 962	208 121 158	100	4,5
1.	Çin	67 550 055	76 122 649	111 057 216	53,4	45,9
2.	Türkiye	5 775 897	9 343 472	10 908 022	5,2	16,7
3.	Kazakistan	7 018 746	8 780 725	9 788 231	4,7	11,5
4.	Almanya	31 484 334	15 480 693	9 631 358	4,6	-37,8
5.	G. Kore	9 982 575	6 328 173	6 133 435	2,9	-3,1
6.	İtalya	9 072 296	6 125 207	5 038 715	2,4	-17,7
7.	Hindistan	3 334 264	2 927 176	4 090 873	2,0	39,8
8.	Polonya	8 789 388	4 818 832	3 705 519	1,8	-23,1
9.	Ermenistan	793 870	2 365 199	3 383 879	1,6	43,1

10.	İsviçre	3 689 991	3 178 750	2 880 310	1,4	-9,4
11.	Japonya	7 860 721	4 639 548	2 822 694	1,4	-39,2
12.	Belçika	5 176 569	3 819 844	2 780 455	1,3	-27,2
13.	Hong Kong	4 982 205	2 386 558	2 655 873	1,3	11,3
14.	Hollanda	7 826 001	3 945 958	2 596 564	1,2	-34,2
15.	Litvanya	4 415 952	2 880 285	2 316 467	1,1	-19,6

Kaynak: Trademap

Ek-5: Türkiye'nin Rusya'ya İhracatında Başlıca Ürünler (bin dolar)

GTİP	ÜRÜNLER	2021	2022	2023	Pay (%) 2023	Değişim (%) 2022-2023
TOPLAM İHRACAT (Diğerleriyle)		5 775 897	9 343 472	10 908 022	100	16,7
0805	Turuncgiller (taze/kurutulmuş)	426 607	429 575	426 221	3,9	-0,8
8708	Karayolu taşıtları için aksam ve parçalar	324 138	328 605	401 274	3,7	22,1
8716	Römorklar ve yarı römorklar; hareket ettirici tertibatı bulunmayan diğer taşıtlar; bunların aksam ve parçaları	81 977	115 011	274 765	2,5	138,9
2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	120 783	288 616	226 447	2,1	-21,5
0809	Kayısı, kiraz, şeftali, erik ve çakal eriği (taze)	208 254	297 694	225 983	2,1	-24,1
0303	Balıklar (dondurulmuş)	137 020	218 159	220 412	2,0	1,0
8429	Buldozerler, greyderler, toprak tesviye makinaları, skreyperler, mekanik küreyiciler, ekskavatörler, yol silindirleri vb.	61 089	142 671	204 859	1,9	43,6
8421	Santrifüjler; sıvıların veya gazların filtre edilmesine veya arıtılmasına mahsus makina ve cihazlar	28 823	113 749	169 895	1,6	49,4
3907	Poliasetaller, diğer polieterler, epoksi reçineler, polikarbonatlar, alkit reçineler, polialliesterler, vb. (ilk şekilde)	50 392	127 606	136 806	1,3	7,2
6204	Kadınlar ve kız çocuk için takım elbise, takım, ceket, blazer, elbise, etek, pantolon etek, vb.	44 416	57 024	123 471	1,1	116,5
6403	Dış tabanı kauçuktan, plastik maddeden, tabii veya terkip yoluyla elde edilen köseleden ve yüzü deriden olan ayakkabılar	69 394	84 186	122 584	1,1	45,6
7308	Demir veya çelikten inşaat ve inşaat aksamı, inşaatla kullanılmak üzere hazırlanmış demir veya çelikten sac, çubuk, vb.	83 855	96 102	111 288	1,0	15,8

8428	Kaldırma, elleçleme, yükleme, boşaltma makinaları (asansörler, yürüyen merdivenler, konveyörler, teleferikler gibi)	39 520	72 736	110 629	1,0	52,1
8414	Hava veya vakum pompaları, hava veya diğer gaz kompresörleri, fanlar, aspiratörü olan havalandırmaya mahsus davlumbazlar	40 666	80 408	108 890	1,0	35,4
8481	Musluk, batarya, vana ve valfler	29 251	76 382	108 193	1,0	41,6

Kaynak: Trademap, Türkiye Verileri

Ek-6: Türkiye'nin Rusya'dan İthalatında Başlıca Ürünler (bin dolar)

GTİP	ÜRÜNLER	2021	2022	2023	Pay (%) 2023	Değişim (%) 2022-2023
TOPLAM İTHALAT (Diğerleriyle)		28 959 030	58 853 499	45 598 229	100	-22,5
2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	3 727 933	7 201 045	11 746 915	25,8	63,1
2701	Taşkömürü; taşkömüründen elde edilen briketler, topak vb. katı yakıtlar	1 443 067	3 897 075	3 424 506	7,5	-12,1
1001	Buğday ve mahlut	1 870 576	2 395 449	2 660 668	5,8	11,1
7207	Demir veya alaşımsız çelikten yarı mamuller	1 608 169	2 164 794	1 659 523	3,6	-23,3
7403	Rafine edilmiş bakır ve bakır alaşımları (ham)	690 801	917 293	1 509 945	3,3	64,6
7601	İşlenmemiş alüminyum	1 221 076	1 110 770	1 224 236	2,7	10,2
1512	Ayçiçeği, aspir, pamuk tohumu yağları ve bunların fraksiyonları (kimyasal olarak değiştirilmemiş)	1 060 280	1 187 826	491 597	1,1	-58,6
1005	Mısır	277 614	405 672	470 787	1,0	16,1
7201	Dökme demir (pik demir) ve aynalı demir (kütle, külçe, blok veya diğer ilk şekillerde)	316 165	520 279	402 521	0,9	-22,6
7208	Demir veya alaşımsız çelikten yassı hadde ürünleri (genişlik ≥ 600 mm)	1 567 638	937 771	390 880	0,9	-58,3
2711	Petrol gazları ve diğer gazlı hidrokarbonlar	19 714	145 503	348 149	0,8	139,3
0713	Kuru baklagiller (kabuksuz) (taneleri ikiye ayrılmış)	140 159	223 592	339 614	0,7	51,9
3902	Propilen ve diğer olefinlerin polimerleri (ilk şekillerde)	264 026	289 503	317 837	0,7	9,8
2302	Hububat ve baklagillerin kepek, kavuz ve diğer kalıntıları	261 654	331 183	299 834	0,7	-9,5

8401	Nükleer reaktörler; nükleer reaktörler için ısıtılanmamış yakıt elemanları; izotopik ayırım için makina ve cihazlar	24 690	106 472	263 600	0,6	147,6

Kaynak: Trademap, Türkiye Verileri